

TESAM Akademi Dergisi

Journal of TESAM Academy

ISSN 2148-2462 / E-ISSN 2458-9217

Rusya'nın Suriye Krizine Müdahalesinin Neorealizm Çerçevesinde Analizi¹

*Analysis of Russia's Intervention in the Syria Crisis within the
Framework of Neorealism*

Harun ARAS

Arş. Gör.
Manisa Celal Bayar Üniversitesi,
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi,
Uluslararası İlişkiler Bölümü.
harunnarass@gmail.com
ORCID : 0000-0002-3013-6051

Ömer Göksel İŞYAR

Prof. Dr.
Bursa Uludağ Üniversitesi,
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi,
Uluslararası İlişkiler Bölümü.
gokselis@uludag.edu.tr
ORCID : 0000-0003-1660-6835

Cilt / Issue: 10(2) 513-529

Geliş Tarihi: 02.11.2022

Kabul Tarihi: 20.02.2023

Atıf: Aras, H. ve İşyar G. (2023). Rusya'nın Suriye krizine müdahalesinin Neorealizm çerçevesinde analizi. *Tesam Akademi Dergisi*, 10(2), 513-529. <http://dx.doi.org/10.30626/tesamakademi.1333796>.

¹ Bu çalışma, Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler doktora programında hazırlanmakta olan "Suriye İç Savaşı Çerçevesinde Rusya'nın Hibrit Savaş Stratejilerinin Analizi" başlıklı doktora tezinden türetilmiştir.

Öz

Bu çalışma Rusya'nın Suriye'ye müdahalesinin nedenlerini neorealizm perspektifinden analiz etmektedir. Çalışmaya göre Rusya'nın Suriye savaşına müdahil olması neorealist paradigma çerçevesinde şekillenmiştir. Çalışmada, Rusya'nın Suriye'de önemli stratejik ve ekonomik çıkarları olduğu ve bu bağlamda Esad'ın devrilmesinin Rusya'nın uluslararası sistemdeki konumu açısından bir tehdit oluşturabileceği saptanmıştır. Bu doğrultuda, Libya krizinde edinilen tecrübe, Tartus Deniz Üssü, enerji kaynaklarının kontrolü, silah ticareti, bölgede ABD hakimiyetini engellemek ve terör eylemlerinin kendi topraklarına ulaşmasına mâni olmak Rusya'nın müdahale nedenleri olarak sıralanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Neorealizm, Uluslararası Güç Dengesi, Rusya, Suriye

Abstract

This study analyzes the causes of Russia's intervention in Syria from the perspective of neorealism. According to the research, the involvement of Russia in the Syrian war has been shaped by the framework of the neorealist paradigm. The study found that Russia has significant strategic and economic interests in Syria. In this context, Assad's overthrow could threaten Russia's position in the international system. In this respect, the experience gained in the Libyan crisis, the Tartus Naval Facility, control of energy sources, arms trade, preventing US domination in the region, and preventing terrorist acts from reaching their territory, are listed as Russian intervention reasons.

Keywords: Neorealism, International Balance of Power, Russia, Syria

Extended Abstract

Russia has protected the Assad regime internationally since 2011 when the civil war began in Syria. Russian aid in the form of military personnel and ammunition support in the early years of the war became a direct military intervention in September 2015. Russia first intervened outside the Soviet geography after disbanding the Union of Soviet Socialist Republics (USSR). The regime of Assad, which was at the point of losing the war against armed opponents before Russia's intervention, reinstated dominance in the majority of the country with Russia's support. Nevertheless, why did Russia support Assad? This research article analyzes why Russia intervenes in Syria from a perspective of neorealism.

According to neorealism, the international system of states forces their powers to increase and prevent relative increases in the power of rival states. The structure of the international system puts states in constant competition and concern for protecting their safety. According to Kenneth Waltz, who has established the foundations of neorealism, the primary concern of a state in an anarchic international system is to ensure its structural position. According to this study, Russia's involvement in the Syrian war is framed within the framework of the neorealist paradigm. Russia has secured Assad's seat and its regional presence by intervening in Syria and strengthening its structural position. Russia wanted to regain its influence in the Middle East in the early years of the Cold War.

According to Waltz, the international political system does not have states delegate some of their powers to the higher authority, nor does a state within the system have the authority to act on other states. The concept to consider here is "anarchy." Neorealists led by Waltz have shown different views than classical realists. While Realists view international politics as a process of interacting with states, neorealists try to differentiate the level of structure and unit and reveal the mutual relations between them. According to Waltz, classical realists focus on foreign rather than international policy. This point is seen in the "six principles of realization" that Morgenthau has put forward. According to Waltz, Morgenthau has provided an explicitly clear perspective on states' foreign policies, focusing more on human nature, power, interest, and morality. Other classical realist thinkers also tried to understand and explain the international consequences by looking at the actions and policies of states. Neorealism claims that international policy can understand by adding system analysis to the unit-level descriptions of

classical realism.

Russia's third intervention following Georgia's (2008) and Ukraine's (2014) interventions have been to Syria. However, what makes Syria unique is the first time Russia intervenes outside Soviet geography after the Cold War. Previously defeated in a war with militants, the regime regained control of most of the country with Russian backing.

Russian military operation began in Syria on September 30, 2015, when Russian President Vladimir Putin received permission from the upper wing of parliament to send troops abroad, thus entering a new phase in the Syrian war. Russia aims to weaken the command centers of armed opponents, military training camps, and weapons warehouses and facilitate the progress of the Syrian army in certain areas. In this respect, Russia has organized heavy air strikes against armed opponents. Meanwhile, Russia saved the Assad regime from all the opposition pressures, but it stacked its military forces in Syria to its original intentions.

There have been important reasons why Russia intervened in Syria. Russia, above all, wanted the single-pole world to end order and change the balance of power. For this reason, the United States has sought military and economic weaknesses in Syria. Russia, which lost an important ally like Libya before Syria, did not want to experience a similar loss in Syria. The only naval base outside Russia's Soviet geography locates in Syria. Syria, a corridor to the Mediterranean, is crucial to Russia's energy strategies. In addition, Syria, which in the past obtained all military requirements from Russia, is an important country for Russia in economic relations.

Russia, which is trying to change the balance of power in the Anarchic international system, has acted according to the basic assumptions of neorealism and is not afraid to use force. Russia wanted to regain its influence in the post-Cold War Middle East, including the Syrian civil war. In the end, Russia, which considers NATO/West the most significant threat, aims to ensure its security and protect its national interests. In this respect, Russia has secured its relative position by helping an ally like Syria.

Giriş

“Rusların güç kadar hoşlarına giden bir şey olmadığına ve zayıflığa, özellikle de askeri zayıflığa her şeyden daha az saygı duyduklarına kanaat getirdim.”

-Winston Churchill

Rusya, Suriye’de iç savaşın başladığı 2011 yılından bugüne Esad rejimini uluslararası alanda himaye etmiştir. Savaşın ilk yıllarında askeri personel ve mühimmat desteği şeklinde gerçekleşen Rusya yardımları Eylül 2015’te doğrudan askeri müdahaleye dönüşmüştür (Seyaz, 2019, s. 105). Rusya, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği’nin (SSCB) dağılmasından sonra ilk kez Sovyet coğrafyasının dışına bir müdahale gerçekleştirmiştir. Rusya’nın müdahalesinden önce silahlı muhalifler karşısında savaşı kaybetme noktasına gelen Esad rejimi, Rusya’nın sağladığı destekle ülkenin büyük çoğunluğunda hakimiyeti tekrar sağlamıştır. Peki ama Rusya Esad’ı neden desteklemiştir? Bu araştırma makalesi, Rusya’nın Suriye’ye müdahalesinin nedenlerini neorealizm perspektifinden analiz etmeye yönelik bir çabadır.

Neorealizme göre uluslararası sistem devletleri güçlerini arttırmaya ve rakip devletlerin gücündeki nispi artışları önlemeye zorlamaktadır. Uluslararası sistemin yapısı devletleri sürekli bir rekabete ve güvenliklerini koruma kaygısına sokmaktadır (Gilpin, 2009, s. 88). Neorealizmin temellerini ortaya koyan Kenneth Waltz’a göre anarşik bir uluslararası sistemde bir devletin birincil kaygısı yapısal konumunu güvence altına almaktır. Bu bağlamda, bu çalışmaya göre Rusya’nın Suriye savaşına müdahil olması neorealist paradigma çerçevesinde şekillenmiştir. Suriye’ye müdahale ederek Rusya, hem Esad’ın koltuğunu hem de bölgede kendi varlığını garantiye almış ve yapısal konumunu güçlendirmiştir. Rusya, Soğuk Savaş sonrasının ilk yıllarında Orta Doğu’da kaybettiği etki alanını yeniden kazanmak istemiştir.

Neorealizm, anarşik uluslararası sistemde devletlerin kendi çıkarlarını en üst düzeye çıkarmaya çalıştıklarını ileri sürmektedir. Buna göre devletler söz konusu çıkarları için zaman zaman müttefiklerine yardım etmekte ve böylece yapısal konumlarını korumaktadırlar (Waltz, 1979). Rusya’nın bu perspektifle hareket ederek Suriye rejimine her türlü desteği verdiği görülmektedir. Rusya, Sovyet döneminden beri iyi ilişkiler yürüttüğü Suriye’nin Batı destekli bir iktidar değişikliğine zorlanmasını ve buna bağlı olarak Suriye’deki kazanımlarının zarar görmesini istememiştir. Rusya için Akdeniz’e açılan bir koridor konumunda olan Suriye, bölgede kilit konumunda bir devlettir.

Neorealizm

Realizm İkinci Dünya Savaşı'nın başlangıcından 1960'lara kadar uluslararası ilişkiler disiplininin hâkim paradigması olmuş, ancak 1960'lar ve 70'ler boyunca çeşitli meydan okumalar ve eleştirilerle karşı karşıya kalmıştır. Realizm özellikle iç ve dış politika arasındaki ayrımın giderek ortadan kalkmasını; egemen devletlerin geleneksel ulus-devletten farklılaşmaya başladıklarını; devlet-dışı aktörlerin uluslararası ilişkilerdeki artan önemini; askeri-stratejik konularla birlikte ekonominin de uluslararası ilişkilerde belirleyici unsur olduğunu; Vietnam Savaşı'nın aşikâre gösterdiği askeri gücün her zaman netice ortaya koyan unsur olmadığını görememekle suçlanmıştır (Aydın, 2004, s. 47).

Tüm bu eleştiriler karşısında Kenneth N. Waltz realizmi yeniden yorumlayarak analizlerin sistem düzeyinde yapılması gerektiğini ifade etmiştir.

Waltz'a göre "savaşın nedeni nedir?" sorusuna verilen cevaplara üç ayrı düzeyden bakılabilir. Bunlar; insan doğası, devletlerin içsel yapısı ve uluslararası sistemin anarşik yapısıdır. Bu üç düzey uluslararası ilişkilerin "imge"leri olarak adlandırılır (Waltz, 2001, s. 12). Waltz'a göre üçüncü analiz düzeyi dünya siyasetinin çerçevesini çizmektedir. Üçüncü düzey olmadan ilk iki düzeyin betimlediği güçlerin önemini değerlendirmek ve ortaya çıkaracakları sonuçları tahmin etmek imkansızdır (Waltz, 2001, s. 238).

Tuğtan'ın (2014, s. 124) ifadeleriyle "sistemin anarşik yapısı ve ünitelerin hayatta kalma mücadelesi veren egemen devletler olması, uzun dönemde sabit kalan özelliklerdir." Sistemde sürekli görülen savaşlar, ittifak stratejileri, güç dengesi gibi tekrarların sebebi de budur. Sistemik bir teorinin gayesi de öncelikle sistemdeki devamlılıkları tahmin etmektir. Böylece herhangi bir sistem içi olayın sonucunun hangi beklenti aralığına düşeceğini belirleme imkânı doğar.

Waltz'a göre uluslararası sistem bir yapıdan ve birbiriyle etkileşen birimlerden oluşur. Yapı ise sistemi bir bütün olarak muhakeme etmeye olanak sağlayan sistem genelinde bir bileşendir. Yapı tanımlanırken sistem içindeki birimlerin davranışları ve etkileşimleri dışarıda bırakılmalıdır (Waltz, 1979, s. 79). Waltz sistem modelini de piyasa koşullarıyla açıklamaktadır. Adam Smith'in görünmez el kuramına göre serbest piyasa koşullarında firma davranışlarını açıklayan unsurlar Waltz'un teorisinde de iş başındadır (Tuğtan, 2014, s. 124). Satıcıların pazarın görünmez sınırlamalarına karşı çaba göstermesi gibi devletler

de anarşik sistemde hayatta kalma kaygısı içindedir.

Waltz'a göre uluslararası siyasal sistemde devletler ne yetkilerinin bir kısmını bir üst otoriteye devretmişlerdir ne de sistem içindeki bir devletin diğer devletler üzerinde eylemde bulunma yetkisi vardır. Burada üzerinde durulması gereken kavram "anarşi"dir. Konuya daha fazla anlaşılabilirlik katması açısından örnek verecek olursak, uluslararası sistemi bir sinema salonuna, içindeki farklı özelliklere sahip bireyleri de devletlere benzetelim. Salonda aniden başlayan bir yangında, içinde bulunan bireylerin davranışlarını düzenleyecek hiçbir kural olmadığı için (anarşi), bireylerin hayatta kalmak için kendi başlarına çıkışlara doğru koşması beklenen bir davranıştır. Burada bireylerin davranışlarını kişisel özellikleri (iyi, kötü, bencil, yardımsever) değil anarşik sistem belirleyecektir. Bundan dolayıdır ki bireylerin neden çıkışlara koştuğunu anlamak için onları tek tek incelemeye gerek yoktur, incelenmesi gereken anarşik durumdur (Balci, 2017, ss. 134-135).

Waltz öncülüğündeki neorealistler klasik realistlere göre farklı görüşler ortaya koymuşlardır. Realistler uluslararası politikayı devletler arası bir etkileşim süreci olarak görürken, neorealistler ise yapı ve birim düzeyini ayırarak bunlar arasındaki karşılıklı ilişkileri ortaya koymaya çalışırlar. Waltz'a göre klasik realistler uluslararası politikadan ziyade dış politika üzerinde durmaktadırlar. Bu, Morgenthau'nun ortaya koyduğu "realizmin altı ilkesi"nde açıkça görülmektedir. Waltz'a göre Morgenthau daha çok insan doğası, güç, çıkar ve ahlak konuları üzerinde durarak devletlerin dış politikalarına dair açıklayıcı bir perspektif sunmuştur. Keza diğer klasik realist düşünürler de devletlerin eylem ve politikalarına bakarak uluslararası sonuçları anlamaya ve açıklamaya çalışmışlardır. Neorealizm ise uluslararası politikanın klasik realizmin birim düzeyindeki açıklamalarına sistem analizinin eklenmesiyle anlaşılabilceğini iddia etmektedir. O yüzden klasik realist yaklaşım tümevarımcı, neorealizm ise tüm dengelimidir (Waltz, 1990, ss. 32-34).

Waltz'a göre uluslararası sistemde düzen sağlayan mekanizma "güç dengesi"dir. Güç dengesi teorisine göre, sistemdeki denge tekrar tekrar oluşur. Bunun nedeni, devletlerin başarılı politikaları taklit etmeye yatkın olmalarıdır (Waltz, 1979, s. 124). Waltz, güç dengesi yaklaşımı bağlamında iki temel strateji üzerinde durmaktadır. Bunlar; dengeleme (balancing) ve peşine takılmadır (bandwagoning). Dengeleme, hegemon olma yolundaki güce karşı zayıf tarafı desteklemek demektir (Waltz, 1979, s. 126). Waltz'a göre anarşik sistem içerisinde devletlerin başvuracakları belki de en önemli strateji dengelemedir. Bir anarşi içinde, devletlerin

güvenlik için güvенеbilecekleri bir Leviathan yoktur. Dolayısıyla devletler diğer devletlerin niyetlerine ve açıklamalarına güvenemezler. Bundan dolayıdır ki onlar için hayatta kalmanın yolu caydırıcılık kazanmaktır. Devletler bunu ya kendi güçlerini arttırarak (iç dengeleme) ya da ittifakları devreye sokarak (dış dengeleme) gerçekleştirirler (Wendt, 2016, ss. 135-136). Peşine takılma stratejisi ise zayıf devletlerin güçlü devletler tarafında yer alması anlamına gelmektedir ve geleneksel olarak zayıf ittifaklara katılmayı içeren dengeleme stratejisiyle çelişmektedir (Harrison, 2004, s. 15).

Rusya'nın Suriye'ye Müdahalesinin Nedenleri

Rusya'nın Gürcistan (2008), Ukrayna (2014) müdahalelerinin ardından gerçekleştirdiği üçüncü müdahale Suriye'ye olmuştur. Ancak Suriye'yi özel kılan, Soğuk Savaş sonrasında Rusya'nın Sovyet coğrafyası dışına gerçekleştirdiği ilk müdahale olmasıdır (Seyaz, 2019, s. 104). Silahlı muhalifler karşısında savaşı kaybetme noktasına gelen rejim, Rusya'nın sağladığı destekle ülkenin büyük çoğunluğunda hakimiyeti tekrar sağlamıştır. Aşağıda Rusya'nın iç savaşa müdahil olma sebeplerine yer verilmiştir.

Libya Tecrübesi

Libya'da Muammer Kaddafi rejimine karşı Şubat 2011'de başlayan ayaklanmalar kısa sürede büyük şehirlere sıçramıştı. İsyancılar ve Kaddafi rejimi arasındaki olayların şiddetlenmesi üzerine mart ayında ABD, Fransa ve İngiltere Libya'ya müdahaleyi tartışmaya başlamıştı. Kısa süre sonra BM Güvenlik Konseyi'nin aldığı kararların ardından Kaddafi rejimine karşı Fransa önderliğinde bir koalisyon oluşturulmuş ve Libya'ya yönelik müdahale NATO komutasında "Operation Unified Protector" adıyla yürütülmüştü. NATO güçleri Kaddafi'nin kontrolündeki silahlı güçlere operasyon başlatmış, bu sürede Libyalı muhalifler Trablus'u ele geçirmeyi başarmış ve nihayetinde Kaddafi rejimi sona ermişti (Şentuna, 2019, s. 214).

Libya krizinde Rusya, BM Güvenlik Konseyi'nde veto yetkisi olmasına rağmen müdahale kararına mâni olmamıştır. O dönemin Rusya Devlet Başkanı Dmitri Medvedev Batı'ya yakın davranarak Rusya'nın çekimser oy kullanmasında etkili olmuştur (Bayat, 2018, s. 193). Rusya, kararı veto etmekle tehdit etmek ya da bunu gerçekten yapmak yerine, ABD ile iyi ilişkilerini sürdürme arzusuyla bir "dengeleme" stratejini tercih etmiştir (VanHoose, 2011). Ancak Libya'da insani krizin sona erdirilmesi gayesiyle başlatılan askerî harekât, rejim değişikliği ve Kaddafi'nin

öldürülmesiyle neticelenmiştir. Konuyla ilgili olarak o dönem Başbakan olan Vladimir Putin 26 Nisan 2011’de düzenlediği bir basın toplantısında NATO’yu sert bir dille eleştirerek NATO’nun Libya halkının iradesini ve egemenlik ilkesini ihlal ettiğini belirtmiş ve BM Güvenlik Konseyi’nin Libya’da askerî harekâtı destekleyen kararını Orta Çağ’daki haçlı seferleri çağrılarına benzetmiştir (Reuters, 2011). Ayrıca Fransa’yı da BM Güvenlik Konseyi kararına aykırı olarak isyancılara silah tedarik etmekle suçlamıştır (Türkmen, 2014, s. 16).

Libya’ya müdahale edildikten sonra meydana gelen bazı hadiseler Rusya açısından bazı sorunlar teşkil etmiştir. Sivilleri koruma amacıyla yapılan müdahale sonrası Kaddafi rejimi devriline, Rusya silah tedarik ettiği ve önemli ekonomik ilişkilerinin olduğu müttefik bir rejimi kaybetmiştir. Örneğin Rusya’nın Kaddafi yönetimiyle üzerinde anlaşmaya vardığı 3,8 milyar dolarlık silah satış anlaşması belirsiz bir hal almıştır. Moskova, Kaddafi sonrası dönemde Rusya petrol şirketleri aracılığıyla Libya petrol ve gaz endüstrilerindeki dev anlaşmalarını eski haline getirmek için büyük çaba göstermiştir. Bu bağlamda Rusya, Kaddafi sonrası bölgesel gelişmeler nedeniyle enerji ve silah ticaretinde önemli ekonomik kayıplar yaşamıştır (Yüce ve Amour, 2021, s. 55). İşte Libya tecrübesinden hareketle bir müttefikini daha kaybetmek istemeyen Rusya, bölgedeki çıkarlarını korumak amacıyla Suriye krizine müdahil olmuştur. Rusya, Arap ülkeleri içinde en yakın olduğu kırk yıllık müttefikini kaybetmeyi göze alamamıştır.

Tartus Deniz Üssü

Tartus deniz üssü, Rusya’nın eski Sovyet coğrafyası dışındaki tek deniz üssüdür ve Rusya Esad’ın devrilmesiyle birlikte burayı kaybetmek istememektedir (Charap vd., 2019, s. 8). Suriye’nin Tartus şehrinde bulunan bu üs, Rusya donanmasının Akdeniz, Aden Körfezi ve Hint Okyanusu’nda görev yapan savaş gemilerine tamir-bakım, depolama, ikmal vb. konularda lojistik destek vermektedir. Rusya’nın Orta Doğu ve Akdeniz’e açılan kapısı olan bu üs, 1971 yılında Suriye’yle yapılan anlaşma gereği Rusya’nın kontrolündedir (Yılmaz, 2020, ss. 102-103).

Tartus üssü, Moskova ve Şam arasında yapılan anlaşma gereği 2009 yılında yeniden yapılandırılmıştır. Yapılandırmadan sonra Rusya, stratejik açıdan son derece önemli olan bu üsse yüksek tonajlı savaş gemilerini yerleştirebilme imkanına erişmiştir (Özdemir, 2018, s. 12). Rusya ve Esad rejimi, 2017 yılında, limanın kullanımının 49 yıl daha Rusya’da kalması ve sonrasında tarafların isteği doğrultusunda anlaşmanın 25 yıl daha uzatılabileceği hususunda anlaşma sağlamışlardır (Çağlar Hekimoğlu,

2021, s. 1414). Görüldüğü üzere bu üs Rusya'nın Orta Doğu ve Akdeniz'deki menfaatleri için stratejik bir öneme sahiptir. Özellikle son yıllarda Doğu Akdeniz'de yaşanan enerji mücadelesi düşünüldüğünde, Rusya'nın bu bölgedeki askeri varlığını korumak ve genişletmek isteyeceği aşikardır.

Rusya, Suriye'ye müdahale ettikten sonra Tartus Limanı'nın yanı sıra Hmeymim Hava Üssü'nü de kullanmaya başlamıştır. Rusya askeri operasyonlarını bu üs üzerinden yürütmektedir. Hmeymim Üssü sayesinde bölgeye savaş uçakları ve hava savunma sistemleri konuşturulan Rusya, Suriye'den Girit'e kadar uzanan bölgede bir hakimiyet oluşturmuştur (Işık, 2021). Üssün yasal statüsü ise Rusya ve Esad rejimi arasında 26 Ağustos 2015'te imzalanan bir anlaşmayla düzenlenmiştir. Anlaşmaya göre Rusya, üssün kullanımı konusunda Suriye devletine ödeme yapmayacak, üsse getirilecek ekipmanlar vergiye tabi tutulmayacak, üsse yerleştirilecek personel ve teçhizat Rusya tarafından belirlenecek, burada görev yapacak personel ve aileleri diplomatlara benzer bir ayrıcalığa sahip olacak ve Esad rejimi faaliyetlerinden ötürü Rusya'ya herhangi bir dava açamayacaktır (Anadolu Ajansı, 2020).

Enerji Kaynaklarının Kontrolü

Rusya'nın Suriye müdahalesinin bir başka sebebi de Doğu Akdeniz'de bulunan doğalgaz/petrol kaynaklarıdır (Yılmaz, 2020, s. 123). Doğal gaz piyasasının açık ara en önemli oyuncusu olan Rusya, Avrupa'nın en büyük gaz tedarikçisidir. Bu bağlamda ekonomisi büyük oranda enerji ihracatına bağlı olan Rusya'nın ana hedeflerinden biri Avrupa pazarındaki satış payının düşmesine engel olmaktır (Orttung ve Overland, 2011, s. 59). Körfez gazının ve Irak petrolünün Avrupa pazarına ulaştırılabilmesi için yeni rotaların gündeme gelmesi ve Akdeniz'de yeni doğal gaz yataklarının keşfedilmesi önemli bir aktör olarak Rusya'yı harekete geçirmiş ve Rusya yeni enerji yollarının belirlenmesinde söz sahibi olmak istemiştir (Dilek, 2017, s. 74).

Suriye Orta Doğu'da hem bir transfer ülke hem de Haseke, Rakka ve Deyr ez-Zor'da bulunan petrol ve Humus'ta sahip olduğu gaz yatakları nedeniyle önemli bir enerji merkezidir (Harunoğulları, 2021, s. 68). Rusya Esad yönetimiyle 2017 yılında imzaladığı 40 milyar dolar değerindeki anlaşmalarla Suriye'nin petrol kuyularını ve altyapısını iyileştirme, Suriye'ye enerji konusunda danışmanlık sağlama ve teknik personel yetiştirme gibi haklar elde etmiştir. Bu anlaşmalar kapsamında Rusya gelecekte Suriye'deki petrol ve gaz sektörleri üzerinde neredeyse tam kontrol sahibi olacağı güvenceler almıştır (Shaban, 2019). Rusya açısından Suriye'de bu denli etkin olmak önemlidir. Çünkü Suriye topraklarını

kontrol etmek, Orta Doğu'dan Avrupa'ya enerji boru hatları kurma girişimlerini engellemek anlamına gelmektedir (Shaban, 2019).

Kıbrıs ve İsrail açıklarında keşfedilen zengin doğal gaz sahalarının kullanımı Suriye'de istikrar sağlanmasına bağlıdır. Zira bu bölgede enerjinin kara yoluyla veya deniz yoluyla taşınması halinde de Suriye topraklarının ya da karasularının kullanılması gereklidir. Dolayısıyla Rusya bu bölgedeki kazanımları başka bir güce bırakmamak için Suriye'ye planlı bir müdahale gerçekleştirmiştir (Yılmaz, 2020, s. 128).

Silah Ticareti

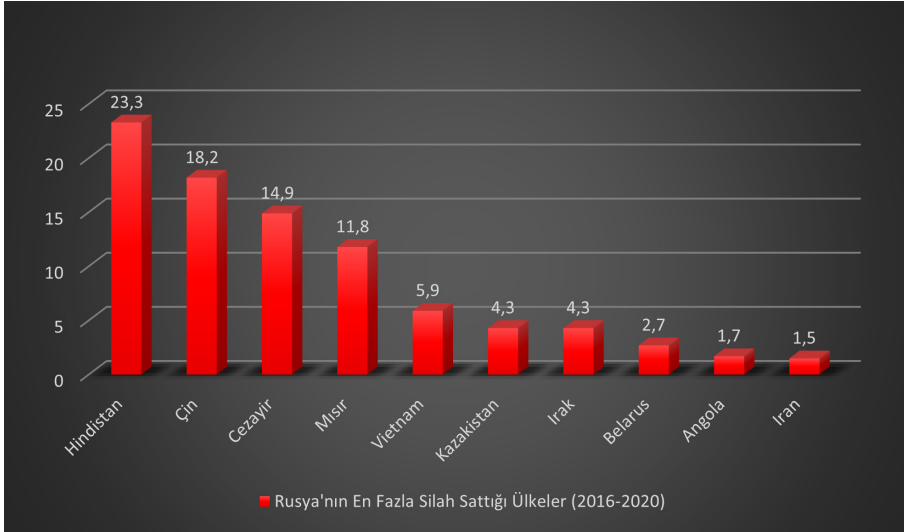
Rusya'nın Suriye'de bulunmasının bir başka sebebi de iki ülke arasındaki silah ticaretidir. Aslında Rusya, Arap İsyanları başlamadan önce de Suriye'ye yoğun bir silah satışı yapmıştır. Esad'ın Ocak 2005'te yaptığı Moskova ziyaretinde Suriye'ye gelişmiş hava savunma sistemlerinin satışı kabul edilmiş, Aralık 2006'daki ikinci ziyaretinde de Suriye'nin Sovyet döneminden kalma borcunun yüzde 73'ü silinmiş, buna karşılık Suriye'nin Rusya'dan 16 milyar dolarlık yeni silah alım sözleşmesi imzalanmıştır. 2007 yılında yapılan ek anlaşmayla P-800 süpersonik Yakhont füzelerinin satışı konusunda da anlaşılmıştır (Yılmaz, 2020, s. 161). 2011 yılında Rusya, Suriye'ye 1 milyar dolarlık ağır teknolojiler satmış ve diğer sözleşmelerden de 4 milyar dolar elde etmiştir. Savaşın ilk yıllarında Rusya, Suriye'ye "18 adet 'BUK-M2E' adlı otomatik güdümlü orta menzilli uçaksavar (çok düşük irtifada uçakları vurabilen uçaksavar), 36 adet Pantsyr-S1 adlı radar güdümlü füze (bombalama mesafesinden daha yüksekte uçan uçakları 12 mil uzaklığa kadar vurabilen füze), sahilden 180 mil uzaklıktaki gemileri hedef alabilen 2 adet Bastion adlı füze, MİG-29S av-bombardıman uçakları, Mİ-17 ve Mİ-24 askerî helikopterler, İğla-1 adlı daha SSCB döneminde üretilen ve bir personel tarafından omuzdan atılan ısı güdümlü portatif bir alçak irtifa hava savunma sistemi satmıştır." (Kemaloğlu, 2013, s. 62) Görüldüğü üzere Suriye'nin silah ihtiyacının tamamına yakını Rusya tarafından karşılanmıştır. Böylece Rusya Esad rejimine sattığı silahlar sayesinde önemli ekonomik kazanımlar elde etmiştir.

Şunu da ifade etmek gerekir ki Rusya, Suriye'de gerçekleştirdiği operasyonlarda yeni silahlar denemeyi de ihmal etmemiştir. Akdeniz ve Hazar Denizi'ndeki donanmalardan ateşlenen füzeler, S-300 ve S-400 füzeleri ile msket bombaları Suriye'de kullanılan yeni silahlar olarak öne çıkmıştır (Yılmaz, 2020, ss. 161-162). Rusya'ya Suriye'de silahlarını gerçek bir savaşta deneme olanağı doğmuştur. 81 milyar doları ya da GSYİH'nin yüzde 4,1'ini askeri donanımını modernize etmek için harcayan

Rusya, askeri teknolojisinin etkinliğini test etme imkânı bulmuştur. Ayrıca gerçekleştirilen hareketlerde, Rusya operasyon kuvvetleri strateji ve taktik yeteneklerini gösterebilmiştir. Rusya, silahlarını seri bir biçimde konuşlandırarak operasyonlarını son derece hızlı bir şekilde gerçekleştirmeyi başarmıştır (Rezaei, 2016, s. 77). Tüm bu gelişmeler Rusya'nın silahlarına olan ilgiyi arttırmıştır. Konuyla ilgili olarak Rus silah ve teknoloji şirketi Rostech Sözcüsü Viktor Kladov'un açıklamaları dikkat çekicidir: "Operasyonlar bize silahlarımızı mükemmelleştirmeye yönelik adım atmamızı sağladı. Yabancı alıcılarda da savaş araçlarımıza karşı ciddi bir ilgi uyandı. Birçok Ortadoğu ülkesi, bu silahları satın almak istediğini bize dile getirdi." (Sputnik Türkiye, 2017). Suriye müdahalesinden sonra Rusya'nın İran, Irak, Mısır, Katar, Suudi Arabistan, Çin, Hindistan gibi ülkelere yaptığı silah satışı artmıştır (Çağlar Hekimoğlu, 2021, s. 1415). Aşağıda Rusya'nın 2016-2020 arasında en fazla silah satışı yaptığı on ülke gösterilmiştir.

Şekil 1

Rusya'nın En Fazla Silah Sattığı Ülkeler (2016-2020)

Kaynak: Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI) verilerinden derlenmiştir.

Stockholm Uluslararası Barış Antlaşmaları Enstitüsü (SIPRI) verilerine göre Moskova, 2016-2020 yılları arasında 45 ülkeye 28 milyar dolarlık silah sattı. Rusya, silahların yaklaşık yüzde 90'unu 10 ülkeye ihraç etti. Rusya savunma sanayisinin en büyük müşterisi Hindistan oldu. 2016-2020

yılları arasında Hindistan, Rusya'nın ürettiği silahların nerdeyse dörtte birini 6,5 milyar dolara satın aldı. Çin, aynı dönemde Rus silahlarının en büyük ikinci alıcısı oldu. Rus silahlarından yüzde 5'in üzerinde büyük bir pay alan diğer ülkeler Cezayir, Mısır ve Vietnam olmuştur.

Cihatçılar

Rusya'nın Suriye iç savaşına müdahil olmasının bir diğer önemli sebebi de Esad'ın olası yenilgisi sonrasında başta IŞİD olmak üzere terör örgütlerinin bölgeyi kontrol altına alma tehlikesidir. Moskova, çok sayıda Rusya vatandaşının katıldığı terör örgütlerinin eylemlerini kendi topraklarına taşımasından endişe duymuştur.

Suriye'de savaşan militanların önemli bir kısmının Rusya, Kafkasya ve Orta Asya kökenli olmaları dikkat çekicidir. 2014 yılında 800 civarında Rusya vatandaşı IŞİD saflarına katılmıştır. 2015'te ise bu sayı üç kat artarak 2400'e yükselmiştir (Erşen, 2017, s. 166). Rusya vatandaşlarının Suriye'de terör örgütlerine katılmaları konusunda endişeleri resmi olarak ilk dile getirenlerden biri Rusya Federal Güvenlik Servisi (FSB) Başkanı Aleksandr Bortnikov olmuştur. Bortnikov, terör örgütlerine katılan Rusya vatandaşlarının sonradan Rusya'nın Müslüman bölgelerine (Dağıstan, İnguşetya ve Çeçenistan) dönüp buralarda istikrarsızlık ve kargaşa yaratmalarının kuvvetle muhtemel olduğunu belirtmiştir (Kozhanov, 2013, s. 29). Bu sebeple Rusya, Kuzey Kafkasya'da hala etkin bir mücadele yürüttüğü bu gruplarla Suriye'de hesaplaşmanın daha uygulanabilir olduğunu düşünmüştür (Yılmaz, 2020, s. 128). Bu konuyla ilgili olarak Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, teröristlerin Rusya topraklarına geri gelmesini beklemek yerine inisiyatif alarak onlarla halihazırda Suriye topraklarında mücadele edilmesi gerektiğini belirtmiştir (Charap vd., 2019, s. 5).

Ortadoğu ve Akdeniz'de ABD Hakimiyetini Engellemek

Rusya'nın Suriye'ye müdahale etmesinin bir diğer nedeni de ABD'nin bölgeye daha fazla hâkim olmasını engellemektir. Soğuk Savaş döneminin ilk yıllarında siyasi, askeri ve ekonomik alanda ABD ve müttefiklerine karşı sürekli zemin kaybeden Rusya, (Erşen, 2017, s. 149) Libya'da yaşanan gelişmelerden sonra Orta Doğu'daki diğer önemli müttefikini de kaybetmek istememiştir. Rusya, bölgedeki en yakın müttefikini Suriye'de ABD'nin dolaylı çatışmalar yürütmesinden ve bölgede daha fazla opsiyon kazanmaya başlamasından son derece rahatsızlık duymuştur.

Eylül 2013'te düzenlenen G20 zirvesinin ardından yaptığı açıklamada

Putin, Suriye'deki teröristlere karşı Suriye ordusuna destek vermeye devam edeceklerini belirtmiştir. Putin, Moskova-Washington ilişkilerinin düşük bir seviyede ilerlemesinin nedeninin Rusya olmadığını, bunun ABD'nin tercihi olduğunu vurgulamıştır. Putin, Rusya ordusunun Suriye'de IŞİD'e yönelik hava operasyonuna hazırlanıp hazırlanmadığı sorusuna, "Her şey muhtemel. Ama bir şey yapacak olursak, tamamen uluslararası hukuk normlarına göre hareket edeceğiz" şeklinde cevap vermiştir (Yılmaz, 2020, s. 77). Gerçekten de Rusya Eylül 2015'teki müdahalesini uluslararası hukuk üzerine dayandırarak yapmıştır. Öncelikle Esad'ın Rusya'yı müdahaleye davet etmesi istenmiş, daha sonra Rusya Parlamentosu'nun onayının ardından Rusya, Suriye iç savaşına askeri olarak dahil olmuştur. Moskova, Esad'ın daveti üzerine Suriye'ye müdahale edildiğini vurgulayarak ABD ve müttefiklerinin Suriye'de hukuksuz bir şekilde bulduklarını göstermeye çalışmıştır (Yılmaz, 2020, s. 141).

Rusya, Suriye krizinde NATO'yu pasifize ederek baş aktör olmayı amaçlamaktadır. Rusya'ya göre Suriye, NATO ülkelerinin güç savaşına girme mücadelesidir. NATO ülkelerinin IŞİD ile mücadelede istenen düzeyde etkili olamamaları Rusya'ya yeni stratejiler üretme imkânı vermiştir. Rusya, sürekli olarak IŞİD'le mücadele ettiği vurgusuyla Suriye macerasında Orta Doğu ülkelerinin güvenini kazanmayı amaçlamıştır (Yılmaz, 2020, ss. 144-145). Öte yandan Rusya, Cenevre ve Astana görüşmelerini başlatıp, Türkiye ve İran'ı da yanına alarak ateşkesin sağlanması, sığınmacıların durumu ve Suriye krizine siyasi çözüm için ortak çabaların gösterilmesi konularında diplomatik masanın merkezinde bulunmuştur. Bu görüşmeler Rusya ve Esad rejimine kazanımlarını pekiştirmeleri açısından zaman ve alan sağlamıştır. Geline nokta Suriye'de siyasi çözüme yön vermede öncü olan Rusya vazgeçilmez bir aktör olduğunu göstermiştir (Frolovskiy, 2019).

Sonuç

Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'in 30 Eylül 2015'te yurt dışına asker göndermek için parlamentonun üst kanadından izin almasıyla Suriye'de Rusya askeri operasyonu başlamış ve böylece Suriye savaşında yeni bir safhaya girilmiştir. Rusya, silahlı muhaliflerin komuta merkezlerini, askeri eğitim kamplarını ve silah depolarını hedef alarak onları zayıflatmayı ve belli bölgelerde Suriye ordusunun ilerleyişini kolaylaştırmayı amaçlamıştır. Bu doğrultuda Rusya, silahlı muhaliflere yönelik yoğun hava saldırıları düzenlemiştir. Böylece Rusya bir yandan Esad rejimini tüm muhalif baskılardan kurtarıırken bir yandan esas niyetleri doğrultusunda

Suriye'ye askeri güçlerini yığmıştır.

Rusya'nın Suriye'ye müdahale etmesinin önemli nedenleri olmuştur. Rusya her şeyden önce tek kutuplu dünya düzeninin sona ermesini ve güç dengesinin değişmesini istemiştir. Bunun için ABD'nin Suriye'de askeri ve ekonomik açıdan zaafa uğramasını arzu etmiştir. Suriye'den önce Libya gibi önemli bir müttefikini kaybeden Rusya, Suriye'de benzer bir kayıp yaşamak istememiştir. Rusya'nın Sovyet coğrafyası dışında bulunan tek deniz üssü Suriye'de bulunmaktadır. Akdeniz'e açılan bir koridor konumunda olan Suriye, Rusya'nın enerji stratejileri açısından son derece önemlidir. Ayrıca, geçmişte silah ihtiyacının tamamına yakını Rusya'dan karşılayan Suriye, ekonomik ilişkiler açısından da Rusya için önemli bir ülkedir.

Anarşik uluslararası sistemde güç dengesini değiştirmeye çalışan Rusya neorealizmin temel varsayımlarına göre hareket etmiş, bunun için güç kullanmaktan çekinmemiştir. Rusya, Suriye iç savaşına müdahil olarak Soğuk Savaş sonrası Orta Doğu'da kaybettiği etki alanını tekrar kazanmak istemiştir. Neticede NATO/Batı'yı en büyük tehdit olarak gören Rusya, güvenliğini sağlamayı ve ulusal çıkarlarını korumayı amaçlamıştır. Bu doğrultuda Rusya, Suriye gibi bir müttefikine yardım ederek görece konumunu güvence altına almıştır.

Ek Beyan / Declaration

Makalenin tüm süreçlerinde TESAM'ın araştırma ve yayın etiği ilkelerine uygun olarak hareket edilmiştir.

Bu çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Yazarlar çalışmaya eşit oranda katkı sağlamıştır.

In all processes of the article, TESAM's research and publication ethics principles were followed.

There is no potential conflict of interest in this study.

The authors declared that this study has received no financial support.

The authors contributed equally to the study.

Kaynakça

Anadolu Ajansı. (2020). Rusya ve Esed rejimi Hmeymim Hava Üssü'nün genişletilmesi konusunda anlaştı. Erişim tarihi: 27.01.2022, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/rusya-ve-esed-rejimi-hmeymim-hava-ussunun-genisletilmesi-konusunda-anlasti/1947835>.

Aydın, M. (2004). Uluslararası ilişkilerin 'Gerçekçi' teorisi: Kökeni, kapsamı, kritiği. *Uluslararası İlişkiler*, 1(1), 33-60.

Balcı, A. (2017). Realizm. A. Balcı ve Ş. Kardaş (Ed.) *Uluslararası İlişkilere Giriş: Tarih, Teori, Kavram ve Konular* içinde (s. 119-146). (Altıncı Baskı). Küre Yayınları.

Bayat, C. (2018). Rusya-Libya ilişkileri ve Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nde Libya'ya yönelik askeri müdahale tartışmaları sırasında Rusya'nın politik tutumu. *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 169-205.

Charap, S., Treyger, E., Geist, E. (2019). Understanding Russia's intervention in Syria. *RAND Corporation*. Erişim tarihi: 24.02.2022, https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR3180.html.

Çağlar Hekimoğlu, K. (2021). Suriye krizi bağlamında Rusya'nın Suriye politikası. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 35(4), 1405-1422.

Dilek, M. S. (2017). Rusya Federasyonu-Suriye ilişkilerinin temelleri. *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 16(2), 58-82.

Erşen, E. (2017). Rusya'nın Suriye politikası: Fırsatlar, riskler ve tehditler. H. B. Yalçın ve B. Duran (Ed.) *Küresel ve Bölgesel Aktörlerin Suriye Stratejileri* içinde (s. 149-174). (İkinci Baskı). SETA.

Frolovskiy, D. (2019). What Putin really wants in Syria. *Foreign Policy*. Erişim tarihi: 06.02.2022, <https://foreignpolicy.com/2019/02/01/what-putin-really-wants-in-syria-russia-assad-strategy-kremlin/>.

Gilpin, R. (2009). *War and change in world politics*. Cambridge University Press.

Harrison, E. (2004). *The Post-Cold War international system: Strategies, institutions and reflexivity*. Routledge.

Harunoğulları, M. (2021). ABD ve Rusya'nın Suriye İç Savaşına

müdahalelerinin jeopolitik yaklaşımları. *Ortadoğu ve Göç*, 11(1), 43-84.

Işık, M. (2021). Rusya'nın Suriye'de beş yılı. Erişim tarihi: 27.01.2022, <https://www.sde.org.tr/mithat-isik/genel/rusyanin-suriyede-bes-yili-kose-yazisi-21835>.

Kemaloğlu, İ. (2013). Ortadoğu silah pazarında Rusya'nın payı. *Ortadoğu Analiz*, 5(55), 58-70.

Kozhanov, N. (2013). Russian support for Assad's regime: Is there a red line? *The International Spectator*, 48(2), 25-31.

Orttung, R. W., and Overland, I. Russia and the formation of a gas cartel. *Problems of Post-Communism*, 58(3), 53-66.

Özdemir, Ç. (2018). Rusya'nın Doğu Akdeniz stratejisi. *SETA*, 230.

Rezaei, F. (2016). Putin'in Suriye sürprizini anlamak. *Ortadoğu Analiz*, 8(74), 76-77.

Reuters. (2011). Putin Likens U.N. Libya resolution to Crusade Calls. Erişim tarihi: 19.01.2023, <https://www.reuters.com/article/us-libya-russia-idUSTRE72K2J220110321>.

Seyaz, A. (2019). İç savaş sürecinde Rusya'nın Suriye politikası: Arka plan, bölgesel çıkarlar ve gelecek. O. Karaoğlu (Ed.) *Uluslararası İlişkiler Tahlilleri: Küresel ve Bölgesel Politikalara Akademik Bakış* içinde (s. 99-112). Siyasal Kitabevi.

Shaban, F. (2019). The Oil and Natural Gas conflict in Syria: Reality or illusion. Erişim tarihi: 10.02.2022, <https://www.orsam.org.tr/en/the-oil-and-natural-gas-conflict-in-syria-reality-or-illusion/>.

Sputnik Türkiye. (2017). Ortadoğu ülkeleri Rus silahlarına büyük ilgi duyuyor. Erişim tarihi: 08.02.2022, <https://tr.sputniknews.com/20170214/ortadogu-ulkeleri-rus-silahlarina-ilgi-buyuk-1027217664.html>.

Şentuna, T. (2019). Libya askeri müdahalesinin Uluslararası Hukuka uygunluğu ve koruma sorumluluğu kavramı çerçevesinde meşruiyeti. *The Turkish Yearbook of International Relations*, (50), 201-224.

Tuğtan, M. A. Güç, Anarşi ve Realizm. E. Balta (Ed.) *Küresel Siyasete Giriş: Uluslararası İlişkilerde Kavramlar, Teoriler, Süreçler* içinde (s. 111-131). (Birinci Baskı). İletişim Yayınları.

Türkmen, F. (2014). *From Libya to Syria the rise and fall of humanitarian*

intervention? ACUNS Annual Meeting, Kadir Has University, İstanbul, Turkey.

Waltz, K. N. (2001). *Man, the state, and war: A theoretical analysis*. Columbia University Press.

Waltz, K. N. (1990). Realist thought and neorealist theory. *Journal of International Affairs*, 44(1), 21-37.

Waltz, K. N. (1979). *Theory of International Politics*. Addison-Wesley.

Wendt, A. (2016). Uluslararası siyasetin sosyal teorisi (Helin Sarı Ertem Çev.). (İkinci Baskı). Küre Yayınları.

VanHoose, H. (2011). Understanding the Russian response to the intervention in Libya. Erişim tarihi: 19.01.2023, <https://www.americanprogress.org/article/understanding-the-russian-response-to-the-intervention-in-libya/>.

Yılmaz, S. (2020). *Rusya'nın Suriye politikası*. İlbilge Yayıncılık.

Yüce, S. and Amour, P. O. (2021). Russia is back to the balancing game. *Gazi Akademik Bakış*, 14(28), 43-66.